

'DOĞU SORUNU' VE 'SOSYAL ADALET' TALEBİ BAĞLAMINDA ALMAN RADİKAL SOLU VE PDS (1990-2007)*

Dr. Öğr. Üyesi Şenol Arslantaş

Istanbul Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
ORCID: 0000-0003-3320-8652

Dr. Düzgün Arslantaş

Köln Üniversitesi
Karşılaştırmalı Siyaset Bölümü
ORCID: 0000-0002-8133-6820

Öz

SSCB sonrası dönemde Avrupa siyasetinin temel karakteristiklerinin başında, komünist partilerin yok olması yer almaktadır. Bu süreçte Batı ve Doğu Avrupa'da yer alan birçok eski komünist parti, farklı isimler altında yeniden kurulmuş; ancak aynı zamanda farklı ideolojileri ve örgütsel modelleri benimseyen bu partilerin pek azı parti sistemlerinde istikrarlı aktörler haline almıştır. Bu bağlamda yeniden birleşen Almanya'da SED'in halefi olan PDS, radikal biçimde değişen ulusal ve uluslararası koşullara rağmen hayatta kalmayı başararak bu konuda istisnai bir örnek teşkil etmiştir. Bu çalışmada, PDS'nin evrimi, yapısal politik ekonomik koşullar, toplumsal hareketlilik ve toplumsal protesto dinamikleri ile politik kurumsal koşullar açısından analiz edilmektedir. Araştırmada, Alman birleşmesinin eşitsiz doğası ile SPD'nin Neue Mitte yaklaşımını benimseyerek sosyal adalet talebine yabancılaşmasının toplumsal memnuniyetsizliği tetiklediği ve böylece siyasi değişime kapı araladığı savunulmaktadır. Bu koşullar altında PDS, sosyal adalet ilkesine dayanan alternatif popülist sol söylem ve programla memnuniyetsiz sosyal demokrat seçmenlerin desteğini almayı başarmış ve ardından WASG'la kurduğu sol ittifakla seçimlerde atılım dönemine girmiştir.

Anahtar Sözcükler: PDS, SPD, Radikal sol partiler, Popülizm, Almanya

The German Radical Left in the Context of the 'Eastern Question' and the Demand for 'Social Justice', and PDS (1990-2007)

Abstract

One of the main characteristics of the European politics in the post-USSR era is the disappearance of communist parties. In this process, many former communist parties in the Western and the Eastern Europe were re-established under different names; however, only a few of them, which adopted different ideologies and organizational models, became stable actors in national party systems. In this context, in the reunified Germany, the successor to the SED, namely PDS, has served as an exceptional case to this situation as it survived under radically changing national and international conditions. In this study, the evolution of PDS will be analyzed in terms of structural political economic conditions, social mobilization, social protest dynamics and political institutional conditions. This research argues that both the unequal nature of the German unification and SPD's alienation to the demand for social justice by adopting the Neue Mitte approach triggered social dissatisfaction, and hence, led to a political change. Under these circumstances, PDS managed to gain the support of dissatisfied social democratic voters by the alternative populist left discourse and program resting on the principle of social justice, and afterwards, it entered a period of electoral breakthrough by its left alliance with WASG.

Keywords: PDS, SPD, Radical left parties, Populism, Germany

* Makale geliş tarihi: 08.07.2019
Makale kabul tarihi: 01.11.2019
Erken görünüm tarihi: 19.06.2020

‘Doğu Sorunu’ ve ‘Sosyal Adalet’ Talebi Bağlamında Alman Radikal Solu ve PDS (1990-2007)

Giriş

2000’li yılların başından itibaren Alman siyaseti, büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Parti sisteminin hâkim aktörleri güçlü meydan okumalarla karşı karşıya kalmış ve seçimlerde radikal aktörlerin yükselişe geçmesiyle birlikte siyasetin geleneksel ayarları bozulmuştur. Bu dönemde ‘Alman Sosyal Demokrat Partisi’ (SPD) ile ‘Yeşil Parti’ (Yeşiller), karşılığında radikal sol (popülist) ‘Sol Parti’yi (Die Linke) bulurken; ‘Hristiyan Demokrat Partisi’ (CDU) / ‘Hristiyan Sosyal Birliği’ (CSU) ile ‘Hür Demokratik Parti’ (FDP) ise radikal sağ (popülist) ‘Almanya için Alternatif Partisi’yle (AfD) baş etmek durumunda kalmıştır.

Bununla birlikte ulusal siyasetin radikal dönüşümünün öznelere, literatürde benzer bir ilgiyi uyandırmamıştır. Kayda değer biçimde, siyasal partiler çalışmalarında, radikal sağın yükselişinin detaylı biçimde incelenmesine rağmen radikal solun yükselişi büyük oranda göz ardı edilmektedir. Oysa ‘Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ (SSCB) sonrası dönemde gözden düşen ve çoğu kez ulusal parti sistemlerinin yalnızca marjinal aktörleri olarak hayatlarını sürdürmek zorunda kalan sosyal demokrat / sosyalist partilerin solunun ya da başka bir deyişle radikal sol partilerin, toplum ve siyaset üzerindeki etkilerinin artması bile akademik açıdan tek başına sorgulanması gereken bir husustur. Politik ya da normatif değerlendirmeleri dışarıda bırakarak ifade etmek gerekirse, seçimlerdeki yükselişi ampirik olarak da kanıtlanabilecek olan bu partilerin literatürde hak ettiği ilgiyi görmemesi oldukça düşündürücüdür.

Öte yandan Almanya’da gerek solda gerekse de sağda (kısmen) yeniden gruplaşma eğiliminin belirginlik kazanması, bir dizi soruyu da gündeme getirmektedir. Siyasi ağırlık merkezinin ana akım aktörlerden radikal aktörlere doğru kaymasının arkasında hangi dinamikler yatmaktadır? 1990’ların başından itibaren gerek Avrupa Birliği’nin (AB) gerekse de yeniden birleşen Almanya’nın politik ekonomisinde meydana gelen yapısal dönüşümler, ulusal siyasetin hakim biçimini değiştirmiş olabilir mi? Zaman zaman canlanan toplumsal hareketlilik ve toplumsal protestolar, farklılaşan siyasi manzaranın ana sorumlusu mudur? Yoksa, siyasal değişimin kökeninde yalnızca politik kurumsal koşullar mı yer

almaktadır? Tüm bu hususlar bağlamında, Almanya'da siyasi paradigma değişikliğinden söz edilebilir mi?

Bu makalede, söz konusu tarihsel-toplumsal bağlam dikkate alınmak kaydıyla Alman solunda artan yeniden gruplaşma eğiliminin arkasında yatan dinamikler analiz edilmektedir. Spesifik olarak, yapısal politik ekonomik koşullar, toplumsal hareketlilik ve protesto dinamikleri ile politik kurumsal koşulların sol içi rekabete etkileri mercek altına alınmaktadır.

Özü itibarıyla radikal solun ivmelenmesini tetikleyen unsurlar, Die Linke'nin halefi olduğu 'Demokratik Sosyalist Parti' (PDS) döneminde (1990-2007) olgunlaşmıştır. Dolayısıyla radikal solun evrimini ve parti sistemi üzerindeki değişen rolünü anlama noktasında kilit aktör PDS'dir. Ana akım siyasetin tüm yok olacağı beklentisine rağmen komünizm sonrası dönemde de varlığını sürdüren ve süreç içerisinde yükselen seçim grafiğiyle parti sisteminde istikrarlı bir pozisyon elde eden bu parti, 1991 sonrasında Batı Avrupa siyaset sahnesinden yok olan birçok eski komünist partinin akıbetini paylaşmayan atipik bir örnek teşkil etmektedir. Bu istisnai durum, ülkede daha çok yeniden birleşmenin keskinleştirdiği Doğu sorunu ile SPD'nin neoliberal politik gruplaşmaya yanıt verememesinden kaynaklanmıştır. Araştırmada, Almanya'nın yeniden birleşmesinin eşitsiz doğası ile 'Neue Mitte' yaklaşımını benimseyen SPD'nin sosyal adalet talebine yabancılaşarak soldan uzaklaşmasının radikal solun toparlanması ve sonrasında başarılı seçim sonuçlarına imza atması açısından uygun bir siyasi fırsat yarattığı savunulmaktadır.

Bu arka plan ekseninde, ilk bölümde, Alman solunun tarihsel gelişimi incelenmektedir. İkinci bölümde 'Doğu sorunu' ve üçüncü bölümde 'sosyal adalet' talebi bağlamında sol içi rekabetin değişen doğası analiz edilmektedir. Çalışma, konuya ilişkin genel değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

1. Alman Solunun Tarihsel Gelişimi

Tarihsel anlamda oldukça köklü bir işçi sınıfı mücadelesi geleneğine sahip olan Almanya'da, emek örgütleri ve işçi sınıfı partilerinin ortaya çıkışı, Alman birleşmesinin (1871) hemen ardından ve çoğu kez Avrupa'ya öncülük edecek biçimde gerçekleşmiştir. Özellikle yükselen sınıf mücadelesinin politik örgütlenmesi olan ve 1875 yılında Gotha'da kurulan SPD, solun evrimi açısından kritik rol oynamıştır (Çubukçu, 2013: 263).

Kuruluşundan itibaren işçi sınıfının desteğiyle başarılı bir seçim grafiği sergileyen SPD, zamanla Eduard Bernstein ve Karl Kautsky gibi kuramcılarının da etkisiyle sosyal devrim düşüncesini terk ederek sandık devrimine yönelmiştir. Bu aşamadan sonra yalnızca seçim başarısına odaklanan parti, 1. Dünya

Savaşı'nda ulusal burjuvaziyi desteklemesi ve Bolşevik Devrimi'ne karşı mesafeli yaklaşımı nedeniyle bölünmüştür. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht gibi isimlerin liderlik ettiği radikal kanat, 'Almanya Komünist Partisi'ni (KPD) kurmuş (Hancock, 1978: 6); ancak sosyal demokratların da özel çabalarıyla şiddet yoluyla iktidardan uzaklaştırılmıştır.

Bölünmeye rağmen parti sisteminin en güçlü aktörleri arasında yer almayı sürdüren SPD, 1929 iktisadi bunalımının yol açtığı sosyal krizin iktidara taşıdığı Adolf Hitler liderliğindeki 'Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi' (NSDAP) tarafından 1933 yılı sonunda yasaklanmıştır. İktidarda yer aldığı süre boyunca Naziler (1933-1945), Holokost ve yeni dünya savaşı başta olmak üzere insanlık tarihinde onulmaz yaralar açmıştır. 2. Dünya Savaşı'nda ancak iki ezeli düşman olan komünist ve liberal rejimlerin ittifakıyla yenilgiye uğratılabilen Almanya, savaşın ardından ise fiili olarak SSCB nüfuzu altındaki 'Alman Demokratik Cumhuriyeti' (Doğu Almanya) ile ABD ve İngiliz nüfuzu altındaki 'Almanya Federal Cumhuriyeti' (Batı Almanya) olmak üzere ikiye bölünmüştür.

1949 yılına gelindiğinde Doğu Almanya, SSCB'ye bağlı bir komünist halk cumhuriyeti; Batı Almanya ise kapitalist sisteme entegre bir liberal demokratik cumhuriyet halini almıştır. Diğer yandan farklı iktisadi sistemler, beraberinde farklı siyasi konfigürasyonları getirmiştir. Kısa süre sonra Doğu Almanya'da SPD ve diğer partiler yasaklanmıştır. Çok partili sistemin lağvedildiği ülkede 'Sosyalist Birlik Partisi' (SED) adı altında komünist tek parti iktidarı kurumsallaşmıştır. Bu aşamadan sonra Doğu Almanya, yoluna tipik bir Sovyet cumhuriyeti şeklinde yoluna devam etmiştir.

Batı Almanya'da ise müttefik kuvvetler, NSDAP tipi aşırı sağ partilerin yeniden yükselişe geçmesini engellemek için yasal düzenlemelere girişmiş ve "ciddi anlamda sınırlandırılmış ve dağıtılmış bir yürütme gücü" meydana getirmiştir (Poguntke, 2007: 63). Ayrıca rövanşist bir tavırla KPD, 1956 yılında mahkeme kararıyla kapatılmış; 1968 yılında kurulan 'Alman Komünist Partisi' (DKP) ise marjinalize edilmiştir. Parti sistemi ise uzun yıllar boyunca SPD ile CDU / CSU 'tam partiler' ve FDP 'yarım parti' olmak üzere "iki buçuk parti sistemi" görünümü arz etmiştir (Jeffery, 1999). Bu sistemde FDP, hükümet kurmada anahtar rol oynarken (Saalfeld, 1990); sosyal demokratlar ise sendikalarla yakın ilişkiler kurarak solu domine etmiştir. 1969-1982 yılları arasında liberallerle birlikte ülkeyi yöneten SPD, Keynezyen modelin çıkmaza girmesi ve FDP'nin yeniden sağa kaymasıyla bu kez uzun yıllar boyunca iktidar koltuğuna hasret kalmıştır.

Keynezyenizmin yenilgisiyle SPD, neoliberal sağduyuyu içselleştirmiştir. Buna uygun olarak parti, piyasa çıkarlarını sosyal çıkarlara tercih etmiş ve bu itibarla geleneksel olarak desteklediği güçlü refah devleti ve işçi sınıfı lehine yeniden dağıtım yerine, sendikalara ve emeğe yönelik saldırılar şeklinde

cisimleşen “ekonomik modernizasyonu” sağlamaya yönelmiştir (Busch ve Manow, 2001: 176).

Neoliberalizme eklemlenerek toplumun kırılğan tabakalarının desteğinden mahrum kalan sosyal demokratlar, yeni toplumsal taleplere de yanıt verememiştir. 1980 yılında kurulan ‘Yeşil Parti’ ise kapitalist sistemin radikal eleştirisi yoluyla bu boşluğu doldurmuştur. Ana hatlarıyla yayılcı kapitalist endüstriyel sistemin “küresel ekolojik krizi tetikleyerek gelecek nesilleri tehdit ettiğini” ileri süren Yeşiller (Rothacher, 1984: 110), bu minvalde “üretimin çevreci kaygıları gözetererek yeniden örgütlenmesi, doğayı tahrip eden ekonomik büyüme politikalarının terk edilmesi ve sanayileşme politikalarının doğaya verdiği zararın bir an önce giderilmesi” gibi talepleri dile getirmiştir. Böylece yeni parti, Batı Avrupa’da refah artışının ardından ortaya çıkan politika alanlarının başında yer alan çevreciliğin “siyasal potansiyelinin farkına vararak parti sisteminde ekolojik sorunların sahibi olmuştur” (Elo, 2008: 54-55).

Post-materyalist değerlere yoğunlaşmanın yanında Yeşiller, “bireysel başarılar temelinde şekillenen sosyal ilişkilere, refah ve gelirin adaletsiz dağılımına ve tüketim toplumuna karşı çıkarak egaliteryanizmi benimsemiştir” (Rothacher, 1984: 110). Tüm bu nitelikleri itibarıyla Batı Almanya’da toplumsal muhalefet görevini üstlenerek istikrarlı bir siyasal pozisyon elde eden Yeşiller, özellikle SPD’nin beyaz yakalı seçmenlerinden büyük destek görmüştür. 1980’lerde elde edilen seçim başarıları, son tahlilde ulusal parti sisteminin ‘iki bloklu’ mantığa, yani SPD ve Yeşiller’den oluşan sol blok ile CDU/CSU ve FDP’den oluşan sağ blok mantığına evrilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu değişim, partilerin koalisyon stratejilerine doğrudan yansiyarak blok içi dayanışmayı zorunlu hale getirmiştir. Helmut Kohl liderliğindeki CDU / CSU - FDP koalisyonunun 16 yıl boyunca sürmesini sağlayan esas dinamik, işte bu blok içi dayanışma olmuştur.

1980’lerde Batı Almanya’da bu gelişmeler yaşanırken, Doğu Almanya’da ise radikal biçimde değişen uluslararası konjonktürün etkisiyle büyük bir siyasi çözüme yaşanmıştır. Kasım 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması, SED iktidarına her açıdan büyük bir darbe vurmuş; 3 Ekim 1990’da gerçekleşen Almanya’nın yeniden birleşmesi ise komünist tek parti rejimini sonlandırarak oldukça özgün bir siyasi iklim yaratmıştır. Yeni dönemde SED, hayatta kalmak için dönüşmeye zorlanırken, ülke tarihine ise birleşmenin beraberinde getirdiği çeşitli sosyal ve iktisadi sorunlar damgasını vurmuştur.

2. 'Doğu Sorunu' Bağlamında Federal Alman Solu (1990-1998)

2.1. Doğu Alman Solunun Dönüşümü: PDS ve Bölgesel Sorunlar

Köklü bir komünist parti olarak SED, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından radikal olarak değişen ulusal ve uluslararası konjonktürün etkisiyle-hayatta kalmak için dönüşüme zorlanmıştır. Seçkin merkezli bir süreçle çeşitli tercihler arasında partinin farklı bir adla ve farklı politik oryantasyonla yeniden kurularak siyasi faaliyetlerini sürdürmesi yönünde karar alınmıştır. Bu kararı takiben 'Demokratik Sosyalist Parti' (PDS), SED'in halefi olarak Şubat 1990'da kurulmuştur.

İdeolojik ve programatik olarak SED, sosyal demokratların solunda yer alan, ancak komünist parti olmayan 'radikal sol partilere'¹ örnek teşkil etmektedir. Kavramsal açıdan bu partiler, "egaliteryanizmi ve enternasyonalizmi benimsemeleri dolayısıyla sol, kapitalizmin kökten dönüşümünü savunmaları nedeniyle ise radikal"dirlir (March, 2011). SSCB sonrası dönemde Almanya'da radikal solu temsil eden PDS, aynı zamanda Avrupa'da yeni kurulan diğer sol partiler gibi Stalinizmi terk etmiş ve "SSCB'yle arasına mesafe koyarak bağımsız sol siyaset izleyeceği" sözünü vermiştir (Hudson, 2000: 66). Ayrıca parti, bağımsızlığını sağlamak için geçmişle hesaplaşmaya yönelmiştir. Buna uygun biçimde PDS'nin kuruluş kongresinde "Sovyet modelinin iflas ettiği vurgulanmış, eski Politbüro üyeleri partiden ihraç edilmiş ve eski Stalinist liderler vatan haini ilan edilmiştir" (Oppelland, 2012: 435). Bu yoğun tasfiye sürecinin stratejik arka planında ise "yeni federal devletin gerçekliğine ayak uydurabilmek için eski parti modelinin lağvedilmesi" gerektiği düşüncesi yer almıştır (Hough, 2010: 138).

SED'in PDS'ye dönüşmesinin ardından Almanya'nın ilk federal seçimleri 2 Aralık 1990 tarihinde yapılmıştır. Birleşmenin mimarı CDU, seçimleri yüzde 36.7 oyla ilk sırada tamamlarken, SPD ise yüzde 33.5 oyla ikinci sırada yer almıştır. FDP'nin yüzde 11 oy aldığı seçimlerde, CSU yüzde 7.1, Doğu ve Batı örgütlerinin ayrı ayrı seçimlere girdiği Yeşiller ise toplamda yüzde 5 oyla yarışı tamamlamıştır. Buna karşılık yeni kurulan PDS, yüzde 2.4 oy alarak federal seçim barajını (yüzde 3) geçememiş, ancak birleşme sürecine özgü seçim yasası istisnaları neticesinde Bundestag'a 17 temsilci yollamıştır. Bu sonuçla CDU/CSU-FDP hükümeti ise görevine devam etmiştir.

1 Radikal sol partiler konusunda yapılan Türkçe çalışmalar için bakınız: Arslantaş ve Arslantaş (2019, 2020a, 2020b).

1990'larda farklı ideolojik gruplara ev sahipliği yapan PDS'de iki farklı eğilim ortaya çıkmıştır. İlk eğilim, partinin eski ideolojik çizgisine dönmelerini savunarak ideolojik yumuşamayı reddeden geleneksel Marksistlerden; ikinci eğilim ise ideolojik yumuşamada ısrarcı olan reformistlerden oluşmuştur (Hough, 2010: 144). İkili arasındaki tartışmalar sonucunda değişim talebinde ısrarcı olan reformistler, parti liderliğine hâkim olmuştur. Bu grup, geçmişten tamamen farklılaşan bir çevrede siyaset yapmak zorunda kalan partiyi ideolojik, siyasal ve programatik olarak kapsamlı revizyona tabi tutmuştur. Yine bu süreçte farklı ideolojilere sahip insanlara seslenebilmek ve hızlı üye kayıplarını engellemek için demokratik merkezîyetçilik ilkesi terk edilmiştir. Tüm bu gelişmelerin ardından PDS, kendisini "Alman ve uluslararası emek hareketi geleneğinin modern sosyalist partisi" ya da "demokratik sosyalist parti" olarak tanımlamaya başlayarak "komünist olmayan sol partiye" evrilmiştir (March ve Mudde, 2005: 29).

İdeolojik keskinliğini törpüleyen PDS için en acil çözüm bekleyen mesele, post-komünist dönemde partinin varlığını hangi gerekçelerle meşrulaştıracağı hususu olmuştur. Zira birleşme sürecinin ardından parti, gereksiz hale geldiği düşüncesiyle baş etmek durumunda kalmıştır. 'Kullanışlı geçmişi' ya da SED'den aktarılan örgütsel ve finansal kaynaklar nedeniyle PDS, Batı Avrupa'daki diğer benzer konumdaki partilere kıyasla parti sisteminde marjinalleşmemek için daha fazla direnmiştir. Büyük oranda SED'in Doğu Almanya'da sahip olduğu örgütsel altyapıyı devralarak faaliyetlerini sürdüren parti, geleneksel Batı Alman partilerine kıyasla bölgede büyük avantaj elde etmiştir (Coffé ve Plassa, 2010). Aynı dönemde çevresel ve katılımcı bağlantıların güçlendirilmesi ve böylece taban örgütlenmeleri, sendikalar ve demokratik kitle örgütleriyle yakın ilişkiler kurulması ile sosyal hareketlerden birçok ismin partide yer alması da hayatta kalma stratejisinin başarılı olmasına katkı sunmuştur (Wolf, 2015: 86).

SSCB sonrası dönemde radikal solun karşılaştığı sorunları aşmasına yardımcı olan ve Doğu eyaletlerinde güçlü bir aktör olarak var olmalarını sağlayan temel dinamik ise yeniden birleşmenin eşitsiz doğası olmuştur. Özü itibarıyla Almanya'nın yeniden birleşmesinde ne Doğu ve Batı Almanya'nın birbirlerinden oldukça farklılaşan sosyal ve ekonomik yapıları ne de politik kültürleri ve kurumları dikkate alınmıştır. Üstelik birleşme, iki bölgenin başarılı niteliklerinin aynı potada eritilmesi şeklinde de gerçekleşmemiştir. Esas itibarıyla Doğu Almanya'nın sosyal, iktisadi ve politik geçmişinden tamamen soyutlanarak Batı Almanya'ya dâhil edilmesi şeklinde gerçekleşen bu süreç, bariz biçimde eşitsiz şartlar altında ve zayıfın güçlüye entegre olması biçiminde vuku bulmuştur.

Siyasal seçkinler eliyle yürütülen müzakereler sırasında Doğu Alman halkı ise esas itibarıyla başka seçeneği de kalmadığı için sürecin mimarı olan Hristiyan

demokrat Başbakan Helmut Kohl'un sözlerine itimat etmiş ve yeni rejimin eşitsizlikleri ortadan kaldıracağına ve özgürlük ve demokrasi getireceğine inanmıştır. Oysa birleşmenin ardından toplumsal desteği en üst seviyelere çıkan Kohl'un Doğu Almanya'nın farklı yönleriyle Batı Almanya'ya entegre olmasına karşı çıkması, erken vaatlerin gerçekleşmesini yapısal olarak imkânsız hale getirmiştir.

Birleşmenin tek yönlü doğası, Doğu Alman ekonomisini ve halkını birçok açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte serbest piyasa düzenine geçilmesinin ardından izlenen bilinçli sanayisizleştirme politikalarıyla geleneksel ekonomi lağvedilmiştir (Soly, 2008: 15). 1990 sonrasında eski Doğu Alman çalışanları ve işsizleri, "geçmişte var olan 9.6 milyon işten 3.4 milyonunun gereksiz hale gelmesi ve imalat sanayinde 2 milyon, tarımda ise 600 bin vatandaşın bu durumdan doğrudan etkilenmesi" neticesinde ciddi sorunlar yaşamıştır (Hudson, 2000: 130). Yine "yaş almışların yalnızca yüzde 10'unun birleşme sonrasında iş bulabilecek kadar şanslı olduğu ülkede, 1995 yılına gelindiğinde 5 milyon kadın çalışandan 2 milyonu işini kaybetmiştir" (Hudson, 2000: 130). Diğer yandan Almanya'da istihdam sorununun büyümesinde kamu varlıklarının yok pahasına satılarak devlet müdahalesinin etkisizleştirilmesi de etkili olmuştur. Koşullar, Batı Almanların Doğu'daki malları çoğu kez yasa dışı biçimde istimlak etmesi ve eski sahiplerine iade etme kararı almasıyla daha da ağırlaşmıştır (Patton, 1998: 516).

Doğu eyaletlerindeki sosyal durumu kötüleştiren diğer bir faktör ise sosyal yardımlar açısından devlet sosyalizmi dönemine kıyasla bariz biçimde daha az cömert olan Batı Alman refah sistemidir. Zayıf sosyal koruma, özellikle işsizler, kadınlar, gençler ve yaşlılar gibi refah devleti uygulamalarına doğrudan ihtiyaç duyan toplumsal gruplarda derin bir kaygıya ve huzursuzluğa yol açmıştır (Doerschler, 2015: 382). Bu koşullar altında federal seçkinler, durumun daha da ağırlaşmasını engellemek için bölgeye her yıl sağlık, emeklilik, işsizlik ve refah yardımları için Batı Almanya'dan 100 milyar dolar transfer ödemesi yapılmasına karar vermiştir. Bununla birlikte yardımlar, vatandaşların gelirlerinde ve alım gücünde ancak kısmi bir iyileşme sağlayabilmiştir (Patton, 1998: 513). Tüm bu gelişmeler neticesinde Doğu halkı, Batı eyaletlerinde yaşayanlara kıyasla daha kötü koşullarda yaşamaya mahkûm edilmiş ve gerek refahın yeniden bölüşümü gerekse de istihdam politikaları açısından yeniden birleşmenin kaybedeni olmuştur.

Doğu Alman ekonomisinin ve sosyal yapısının büyük bir yıkıma uğraması, bölgede siyasal dinamikleri derinlemesine etkilemiştir. 'Doğu sorunu', siyasi açıdan en çok PDS'ye yaramıştır. Bu süreçte birleşmenin kaybedenlerinin dile getirdiği sosyal taleplerin temsilciliğine soyunan parti, "bölgesel eşitsizliklerin azaltılması, Doğu Alman ekonomisinin yeniden canlandırılması için sosyal adaletin ve âdem-i merkeziyetçiliğin güçlendirilmesi, kamu destekli istihdam

programlarıyla istihdamın iyileştirilmesi, yeniden dağıtımçı vergi politikalarına geçilmesi ve sosyal desteğin artırılması” (Hough, 2010: 141-145) gibi talepleri dile getirerek çıkarları görmezden gelinen Doğu halkına sahip çıkmıştır.

1990’larda PDS’nin Doğu eyaletlerinde etkili bir aktör olarak ön plana çıkmasında, bölge halkının eski komünist devletin yaşam koşullarına duyduğu ‘Ostalgie’² –örneğin geçmişin dayanışma kültürüne, toplumsal yapısına ve cömert refah devletine- de etkili olmuştur (March, 2007: 68). Ostalgie, PDS liderlerinin konuşmalarına da yansımıştır. Bu bağlamda parti liderlerinden Lothar Bisky, Doğu Almanya’nın kuruluşunun 50. yılında (1999) yaptığı konuşmada, “geçmişte bölgede herkesin emeğiyle geçinebildiğini, ancak Batı Almanya’da yaygın işsizlik olduğunu; ilkinde barışın korunduğunu, ancak ikincisinin NATO üyesi olduğunu” (Oppelland, 2012: 436) not etmiştir. Son olarak, iki Almanya’nın 40 yıllık farklı sistemlerinin birbirine benzemeyen siyasal kimlikler yaratması da bölgedeki oy verme davranışlarını doğrudan etkilemiştir. Özellikle Doğu’da sosyalist kültürün canlı olmayı sürdürmesi, PDS’nin seçim performansına olumlu yönde yansımıştır (March, 2009: 11).

Buna karşılık, birleşme dinamikleri, geleneksel aktörlerin sosyal ve ekonomik ödev anlayışlarında ise herhangi bir somut değişikliğe yol açmamıştır. Taktiksel olarak Doğu’da yeni kurulan partilerin hızla Batı’dakilerle birleşme yolunu tercih etmesi dışında, Batılı kurumların Doğu’ya ilgisi düşük olmuştur. Ana akım partilerin umursamazlığı, PDS’nin birleşme sürecinin mağdurlarını temsil etmeye yönelmesinde ve seçimlerde Doğu halkının çıkarlarını savunarak potansiyel olarak geniş bir seçmen kitlesini etkilemeyi başarabilmesinde kritik rol oynamıştır.

Diğer yandan Batı Alman kurumlarının zayıf sosyal karakteri, yeni düzene karşı biriken öfkenin kendisini en çok sosyal adalet talebiyle cisimleştirmesine neden olmuştur. Sosyal adalet talebi, bozulan gelir ve servet dağılımı ile azalan sosyal korumanın dışavurumu olurken; bölgede partiler arası rekabetin özünü de teşkil etmiştir. Genel itibarıyla PDS, memnuniyetsiz vatandaşlardan yükselen talepleri doğru okuyarak sosyal adalet talebinin seçimlerdeki en büyük temsilcisi haline gelmiştir.

Öte yandan, her ne kadar Doğu Almanya’da ağırlaşan ekonomik ve sosyal sorunlar PDS’ye bariz bir üstünlük sağlasa da, SPD’nin de içerisinde yer aldığı diğer partilerin ‘şeytanlaştırma stratejisi’, özellikle Batı eyaletlerinde radikal sola yönelik şüpheleri beslemeyi sürdürmüştür. Dışlama, yalnızca söylem düzeyinde değil, aynı zamanda yönetim mekanizmasına erişim noktasında da hissedilmiştir. Birkaç istisnai yerel hükümet deneyimi dışında, ana akım partiler, PDS’yi yönetimden –örneğin seçim koalisyonlarından- dışlamıştır. Aynı dönemde

2 Bu kavramsallaştırmayla Nostalgie (nostalji) sözcüğündeki “n” harfi düşürülerek Ost (Doğu) ile Nostalgie sözcükleri arasında bir çağrışım yakalanmak istenmektedir.

devreye sokulan “eski parti yöneticilerine yönelik devlet soruşturmaları ile Soğuk Savaş uygulamaları” (Patton, 1998: 520) ise yasal-kurumsal baskının ulaştığı dramatik boyutu gözler önüne sermiştir.

PDS’ye ilişkin önyargılar, Batı Alman eyaletlerinde SPD’nin işini kolaylaştırmıştır. Geleneksel programına sırt çevirmiş olmasının rağmen sosyal demokratlar, sendikalarla kurdukları organik ilişkisinin de yadsınamaz katkısıyla ve çeşitli kara propaganda yöntemleriyle işçi sınıfını radikal soldan uzaklaştırmıştır. SPD’nin işçi sınıfı üzerindeki hegemonyası, açık biçimde yeni Alman solunu zorlamış ve böylece PDS, işsizlerden gelen oylar dışında, Batı eyaletlerinde SPD’yle hemen hemen hiçbir toplumsal sınıf ya da tabaka düzeyinde rekabet edememiştir. Bu durum, partinin Batı’da marjinal bir aktör olmasına yol açmıştır.

Batı eyaletlerindeki siyasi ve sosyal pasiflik, yalnızca Doğu eyaletlerinde etkin bir aktör olan PDS’nin yeni ve etkili bir silaha sarılması sonucunu doğurmuştur: Sol popülizm (March, 2007; Decker, 2008: 134). Doğu Almanya’da “sıradan yurttaşın çıkarlarını” temsil ettiğini savunan (Hough ve Kob, 2009: 83), “Doğu Alman halkını uzak ve sömürücü Bonn seçkinlerine karşı koruduğunu” iddia eden ve “halk” vurgusuyla Doğulu kimliği daha fazla sahiplenen PDS (March, 2011), toplumsal memnuniyetsizliği daha geniş bir zeminde ve popülizme uygun kutuplaştırma / düşmanlaştırma mantığıyla politize etmeye yoğunlaşmıştır.

Bu cezbedici siyasi strateji, kısa sürede meyvelerini vermiş ve 1990’larda yapılan seçimlerde PDS, birleşmenin hamurunun tutmadığı Doğu Almanya’da kendisini ikinci sınıf vatandaş gören her toplumsal sınıftan/tabakadan destek görerek bölgenin “Volkspartei” sine (halk partisine) dönüşmüştür (March, 2011). Buna karşılık SED’in yönettiği eski haritanın dışında kalan bölgelerde herhangi bir etkinlik kazanamayan parti, Alman parti sisteminin küçük (genellikle ulusal barajı geçemeyen), ancak istikrarlı bir aktörü olarak yoluna devam etmiştir. Ana akım aktörlerin tüm yok olacağı beklentisine rağmen “tek eski Doğu Alman kurumu olarak” hayatta kalmayı sürdüren PDS (Doerschler, 2015: 378), eski Batı Avrupa komünist partilerine kıyasla ulusal parti sisteminde farklı bir pozisyon elde etmiştir.

2.2. Radikalizmden Kopuş: Yeşiller

Almanya’nın değişen politik ekonomisinin yanında, politik kurumsal koşullar da radikal solun gelişimini etkilemiştir. Öncelikle Almanya’nın yeniden birleşmesine karşı çıkarak iki ayrı devletten yana tavır alan Yeşiller, yeni dönemde seçmenlerin post-materyalist talepleri her zamankinden daha az dikkate almasına yol açan ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle gözden düşmüştür. Bir dizi seçim yenilgisi sonucunda partide iktidar ve ideoloji tartışmaları

keskinleşmiş ve bu hususlarda taban tabana zıt eğilimlere sahip iki grup çekişmiştir: İktidar meselesinde pragmatik, ideoloji meselesinde ise radikal olmayan bir hat izleyerek iktidara göz kırpan ‘Realoslar’ ile iktidar dışında kalmayı ve ideolojik saflığı öneren ‘Fundisler’ (March, 2011).

Parti kongrelerinde ikilinin çekişmesinin galibi Realoslar olmuş ve Yeşiller, yeni iktidar stratejisi bağlamında diğer aktörlerle bir araya gelebilmek için radikal ajandasını terk etmiştir. Yumuşama adımlarını, parti liderliğinin yönetim kapasitesinin kuvvetlendirilmesi yoluyla kimi seçkinlerin -örneğin Joschka Fischer- kararlar üzerindeki belirleyiciliğinin artması izlemiştir (Poguntke, 2007: 344). İdeolojik ve örgütsel değişim, partiyi geleneksel sol ajandasından uzaklaştırırken; 1998-2005 yılları arasındaki SPD-Yeşiller hükümetinin politika uygulamaları ise yaşanan değişimi daha da belirgin hale getirmiştir.

2.3. Siyasal Fırsatların Partisi: SPD

Her zaman ve her yerde Alman radikal solunun en büyük rakibi, SPD olmuştur. Doğu Almanya’daki ‘sanayisizleştirme’ ve ‘periferalizasyon’ politikaları nedeniyle hızlı yeniden birleşmeye ve parasal birliğe karşı çıkan parti liderliği ve özellikle Oskar Lafontaine (Soltz, 2008: 5), aynı zamanda eski SED’lilerin Doğu Alman solu olarak partiye katılmasını engelleyerek ikircikli bir tavır sergilemiştir (Soltz, 2008: 29). Buna paralel olarak sosyal demokratlar, Doğu Almanya’daki işçiler arasında ciddi kabul problemleri yaşamış ve bölgede beklediği seçmen desteğini elde edememiştir.

Ne var ki ağırlaşan sosyal sorunun etkisiyle SPD, bir süre sonra yeni ve eski sol değerleri birleştirme iddiasıyla bir yandan “modernite ve bireyciliğe”, öte yandan ise “sosyal dayanışma ve ekonomik güvence” söylemlerine yer vermiştir (Scarrow, 2004: 93-94). Bu süreçte partinin özellikle neoliberal politikalarının terk edileceği, sosyal devletin daha fazla zarar görmesinin engelleneceği, sosyal adaletin tesis edileceği ve kitlesel işsizlikle mücadele vaatleri, toplumda geniş kabul görmüştür. Böylece SPD, 16 Ekim 1994 tarihinde yapılan federal seçimleri yüzde 36.4 oyla ilk sırada tamamlamıştır. CDU’nun yüzde 34.2 oyla ikinci sırada yer aldığı seçimlerde, CSU ve Yeşiller yüzde 7.3, FDP yüzde 6.9 oyla yarışı tamamlamıştır. PDS ise Doğu eyaletlerinde kaydettiği başarıyla yüzde 4.4 oy alarak parlamentoya 30 vekil yollamaya hak kazanmıştır.

Diğer yandan sosyal demokratların zaferine rağmen FDP’nin sağla koalisyon kurmayı tercih etmesi nedeniyle ülkede Hristiyan demokrat – liberal koalisyonu sürmüştür. Yeni dönemde hükümet, ne yükselen Doğu sorununa ne de kronikleşen diğer ekonomik ve sosyal sorunlara başarılı biçimde yanıt verebilmiştir. Özellikle “ücret ve istihdam politikaları açısından iki bölge arasında oluşan farklılık”, Doğu halkının kendisini ikinci sınıf vatandaş olarak

görmesine yol açarak (Debus, 2009: 282) iktidara yönelik bir siyasi tepkinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu koşullar altında 27 Eylül 1998 tarihinde yapılan federal seçimlerde SPD yüzde 40.9, CDU yüzde 28.4, Yeşiller ve CSU yüzde 6.7, FDP ise yüzde 6.2 oy almıştır. Böylece savaş sonrası dönemdeki en kötü performansa imza atan CDU, 1983 yılından itibaren kesintisiz sürdürdüğü iktidarına ara vermiştir. Partinin başarısızlığında Kohl'un birleşme sırasında verdiği sözlerin aksine, Doğu Alman eyaletlerinin "10 yıl içerisinde çiçek açan bir yere" ya da "birleşme öncesine nazaran daha iyi koşullara sahip bir bölgeye dönüşmemesi" belirleyici olmuştur (Arzheimer, 2006: 792).

CDU'nun düşüşüne karşılık, SPD'nin elde ettiği seçim zaferinde ise güçlü vaatler rol oynamıştır. Dile getirdiği politikalarla seçmenlerin sosyal adalet talebini karşılamaya yönelik partinin inovasyon ve modernizasyon vurgusu da sürmüştür. Ana hatlarıyla parti liderliğinde ilk grup talepleri, geleneksel sosyal demokrasiye yakın Lafontaine; ikinci grup talepleri ise sosyal demokraside neoliberal revizyon öngören ve teorik önderliğini İngiliz sosyolog Anthony Giddens'in yaptığı 'Üçüncü Yol' destekçisi Gerhard Schröder dile getirmiştir. Böylece toplumun farklı sınıf ve tabakalarını benzersiz bir koalisyonda bir araya getirmeyi başaran parti, seçimlerde tek başına iktidara gelecek sandalye sayısına ise ulaşamamıştır. Yapılan koalisyon görüşmeleri sonucunda sosyal demokratlar, iktidarda yer almaya olumlu yaklaşan Yeşiller'le anlaşma sağlayarak ülkede kızıl-yeşil hükümetinin kurulmasına öncülük etmiştir.

Alman solu açısından seçimlerin diğer bir önemli sonucu ise PDS'nin Doğu eyaletlerinden gelen oylarla ilk kez federal barajını geçmesidir. Bundestag'a 36 vekil yollayan partinin elde ettiği başarıda, Doğu-Batı eyaletleri arasında süregiden eşitsizlikler kilit rol oynarken; Batı'daki kronik zayıflığın Doğu'dan gelen kitlesel oylarla dengelenmesi durumunun ne derece sürdürülebilir olduğu sorusu ise belirsizliğini korumuştur.

Seçimlerdeki toparlanma eğilimine rağmen radikal sol, acil çözüm bekleyen çeşitli sorunlarla boğuşmayı da sürdürmüştür. Her şeyden önce solda yer aldığını iddia eden bir partinin piyasanın dışına itilen kadınlardan ya da daha çarpıcı biçimde sanayi işçilerinden yeterince destek görmemesi, büyük bir handikaptır. Doğu'daki hemen hemen tüm fabrikaların kapatılmasına ve kitlesel işten çıkarmalara rağmen işçi sınıfını yanına çekemeyen PDS, seçimlerde daha çok iyi gelirliler ve iyi eğitilmişlerden müteşekkil orta sınıftan destek görmüştür. Ayrıca bölgedeki kapitalist girişimciler de Batı'dan yükselen rekabete karşı partiye oy vermiştir. "İşçi sınıfından uzaklaşan seçmen profiliyle yer yer işveren partisi" yakıştırmalarına da muhatap olan PDS (Patton, 1998: 514), işçi sınıfını ikna edemediği için seçimlerde sınırlı başarılar kaydetmiştir.

3. ‘Sosyal Adalet’ Talebi Bağlamında Alman Solu (1998-2005)

3.1. SPD’nin Dönüşümü ve Kronikleşmiş Sorunlar

Diğer taraftan federal hükümetin kurulmasının ardından SPD içerisinde Schröder ile Lafontaine arasındaki yarış kızışmış ve kazanan ilk aday olmuştur. İşveren dostu Schröder’in Başbakanlık koltuğuna oturmasına rağmen aynı dönemde parti içerisinde gelenekselciler ile modernleştiriciler arasındaki gerginlik sürmüştür. Yapılan tartışmalarda modernleştirici kanat, “sosyal adaletin tesis edilmesi için öncelikle işveren maliyetlerinin azaltılması” gerektiğini savunurken; gelenekselci kanat ise “Keynezyen politikalarla istihdamın sağlanmasını” önermiştir (Harlen, 2002: 65). İkilinin rekabeti yine Schröder grubunun galibiyetiyle son bulmuş ve bu sonuçla seçim meydanlarında sosyal adaleti tesis edeceği sözünü veren SPD, süratle neoliberalizme içkin bir siyasal aktör haline dönüşmüştür.

SPD’nin ideolojik dönüşümünün teorik kaynağını ise ‘Yeni Merkez’ (Neue Mitte) adıyla anılan yaklaşım oluşturmuştur. Yeni Merkez yaklaşımı, neoliberal küreselleşmeyle uyumlu Üçüncü Yol’cu sosyal demokrasiden esinlenerek “inovasyon, girişimcilik, yüksek kalite ve yüksek eğitim” nosyonları üzerine inşa edilen ve ağırlıklı olarak sermaye çıkarlarının korunmasına yönelik bir anlayışın ürünüdür (Harlen, 2002: 65). Esas itibarıyla işveren çevrelerini CDU ve FDP’den kopartmayı amaçlayan bu yaklaşımda sosyal öncelikler geri plana itilirken, eşitsizlikler ise normalleştirilmiştir. Bununla birlikte SPD’nin sosyal yanını önemli oranda tahrip eden bu düşüncenin politika uygulamaları, Maliye Bakanı Oskar Lafontaine’in muhalefetine takılmıştır.

Lafontaine’in etkisiyle hükümet, savaş sonrası dönemdeki sosyal demokrat programı hatırlatacak biçimde ilk birkaç ayda “emeklilik konusunda iyileştirmeler yapmış, işveren maliyetlerini azaltmak yerine tüketici talebinin canlandırılmasına yoğunlaşmış, uluslararası finansın ve Avrupa Merkez Bankası’nın (AMB) daha fazla kontrol edilmesini desteklemiş, işçilerin işveren tarafından kovulmasını düzenleyen kanunda çalışanlar lehine düzenlemeler yapmış ve sosyal programlar için fon artışına gitmiştir” (Harlen, 2002: 66-67). Söz konusu uygulamalarla finansı ve AMB’yi karşısına alan Lafontaine, Başbakan Schröder tarafından da ağır eleştirilere uğramıştır. Lafontaine’i durdurmakta zorlanan lider, geleneğe uygun olmayan biçimde ve medyanın desteğini arkasına alarak parti içi muhalefeti hizaya çekmeye yönelmiştir (Soltz, 2008: 6). Buna bir de büyük işverenlerin kara propagandalarının eklenmesinin eklenmesiyle Lafontaine (Callinicos, 2008), Mart 1999’da parti liderliğinden ve kabineden istifa etmiştir.

Yaşanan ayrılığın ardından SPD’de sol kanat güç kaybederken; reform çağrısı yapan Schröder ise özellikle sendikalar tarafından eleştirilmiştir. Zira sendikalar, hükümetin işçilerin hilafına uygulamalara imza atacağını ve sosyal programlarla işverenleri destekleyeceğini öngörürken, sermaye kanadının buna herhangi bir tavizle karşılık vermeyeceğini öne sürmüştür. Emek cephesinin beklentilere uygun biçimde hükümet, 1999 kışında kemer sıkma programı uygulamış ve emeklilik aylıkları, işsizlik yardımları ve diğer sosyal refah ödemeleri, ortalama gelirdeki artış yerine enflasyona bağlanmıştır. Ayrıca piyasa ekonomisinde etkinliğin sağlanması için girişimcilik ve inovasyon özendirilmiş ve finansallaşma eğilimi –örneğin özel emekliliğin teşvik edilmesiyle- güçlendirilmiştir (Dyson, 2001: 139). Tüm bu gelişmeler bağlamında SPD, geleneksel sosyal ve ekonomik ajandasını açık biçimde rafa kaldırmıştır.

Reform çabalarına rağmen “Batı Alman ekonomik mucizesi” (Wirtschaftswunder), Doğu Almanya’da tekrarlanmadığı gibi (Grix, 2000: 121-122), mevcut sorunlar da ağırlaşmaya başlamıştır. Öyle ki ordoliberal politikaların ve yeniden birleşme sürecinin yarattığı sorunlar ile AB entegrasyonunun getirdiği erken belirsizlikler, 1990’larda ulusal ekonomiyi kriz durumuna sokmuştur. Bir yandan 1990-2000 yılları arasında Almanya’da kişi başına düşen gelir, ülkenin Japonya dışındaki tüm ana rakiplerinin gerisinde kalırken, diğer yandan ise Alman ekonomik mucizesinin belkemiği konumundaki ihracat rakamları, ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Japonya’dakinden daha zayıf bir seyir izleyerek yatırımlarda daralmaya yol açmıştır. Bunlara bir de düşük büyüme sorunu eşlik etmiştir (Storm ve Naastepad, 2015: 17). Yine Doğu Asya’da düşük emek maliyetli ülkelerin ortaya çıkması ile Doğu Avrupa’da komünizmin yıkılmasıyla ucuz emeğin yaygınlaşması da, Almanya’da üretim yapmanın cazibesi ortadan kaldırmıştır (Bruff, 2008: 280-281).

İstihdam sorununu derinleştiren bu gelişmeler, sıradan vatandaşı bulabildiği işi kabul etmeye zorlayarak iş tatminsizliğini artırmıştır. Bu süreçte istihdamın yapısı da değişmiş ve nitelikli işçi talebinin artmasına paralel olarak niteliksiz işçiler yerlerini kaybetmiştir. Niteliksiz işçilerin emek piyasasının dışına itilmesiyle “yaklaşık yarım milyon kişi emek piyasasından tamamen dışlanmış, 2.5 milyon kişi ise düşük ücretler ya da iş istikrarsızlıkları nedeniyle devlet yardımlarına sürekli ya da sıklıkla bağımlı hale gelmiştir” (Knuth, 2015: 4). Böylece yıllar içerisinde daha fazla kutuplaşan Alman emek piyasasında işsizlik problemi ise ana akım partiler tarafından daha çok niteliksiz işçilerin sorunu olarak görülmüştür. Bu görüş, geleneksel ‘Sozialstaat’ (sosyal devlet) anlayışından tam bir sapmaya işaret etmektedir.

Öte yandan üretkenlikte yaşanan tüm artışa rağmen uzun yıllar boyunca Euro Bölgesi’nde ücret artışının en düşük düzeyde kaldığı ülke olan Almanya (Brie, 2010: 21-22), emek gücünü diğer ülkelerden daha önce disipline ederek

düşük ücretleri de yaygınlaştırmıştır. Özellikle yeni yaratılan işlerde gözlemlenen düşük ücret uygulaması, 1990'larda genel eğilim halini alarak maaşlı çalışanlar üzerinde ciddi bir baskı yaratmıştır (Wolf, 2015: 88-89). Bunun yanında emek piyasasında yapılan çeşitli düzenlemelerle giriş ücretleri de düşürülmüştür. Bu durum, yüksek ve düşük ücretliler arasındaki makasın açılmasına yol açarak ülkede "ABD'dekine yakın eşitsizlik oranlarının gözlemlenmesine" neden olmuştur (Brie, 2010: 21-22). Birçok vatandaşın iş sahibi olmasına rağmen yoksullaştığı bir iklimde Fordizmin altın çağındaki gibi "ailesini tek başına geçindirebilen erkek modeli" de ortadan kalkmış ve "kadınların istihdam piyasasına entegre olmaları" zorunluluk halini almıştır (Knuth, 2012: 5).

Tüm bu gelişmeler ekseninde, işsizlik, düşük ücret ve güvencesizlik sarmalına sokulan Alman emek piyasası, toplumsal tedirginliğin fitilini ateşlemiştir. Bu dönemde "sosyal eşitlik" ve "devlet aktivizmi" talepleri, toplumun önceliği haline gelirken (Harlen, 2002: 68), ekonominin ve refah sisteminin yapısal dönüşümünün tetiklediği tepki, seçim sonuçlarına doğrudan yansımıştır.

Debus (2008), haklı olarak, SPD'nin seçim vaatlerinin aksine daha liberal ekonomik kararlar izlediğini ve böylece kemikleşmiş seçmenine yabancılaştığını savunmaktadır. Açık biçimde Schröder döneminde refahın yeniden dağıtımını ve sermaye gücünün sınırlandırılması gibi geleneksel amaçlarını terk eden sosyal demokratlar, işçi sınıfı tabanından uzaklaşmıştır (Nachtwey ve Spier, 2007: 126). Bunu eyalet seçimlerinde alınan başarısız sonuçlar izlemiştir. Tepkilere direnemeyen hükümet, emek piyasasında yapmayı planladığı neoliberal düzenlemeleri bir süreliğine olsa da erteleme kararı almıştır (Bailey, 2009: 603-604).

Bu koşullar altında 22 Eylül 2002 tarihinde yapılan federal seçimleri yüzde 38.5 oyla SPD kazanırken, CDU ise yüzde 29.5 oyla ikinci sırada yer almıştır. Bu partileri yüzde 9 oyla CSU, yüzde 8.6 oyla Yeşiller, yüzde 7.4 oyla FDP ve yüzde 4 oyla PDS izlemiştir. İktidar kompozisyonunu ise küçük partilerin kararları tayin etmiş (James, 2003) ve SPD-Yeşiller hükümeti yoluna devam kararı almıştır.

Seçim sonuçlarının açık biçimde kanıtlandığı üzere, sosyal demokratların ivme kaybına rağmen radikal sol beklediği çıkışı yakalayamadığı gibi, federal barajın altında oy olması nedeniyle doğrudan seçilen 2 vekili dışında Bundestag'a temsilci yollayamamıştır. Bu hezimetle işçi sınıfı oylarının kazanılamaması, yaşlanan üye profili ve gençlerin ikna edilememesi gibi nedenlerin yanında, "yaşanan iç tartışmalar ve yönetim başarısızlıkları neticesinde partinin Doğu eyaletlerinde düşüşe geçmesi, Gregor Gysi'nin Berlin eyaleti Ekonomi Bakanlığı'ndan bir skandal yüzünden ayrılması, parti

liderliğinin acil çözüm bekleyen sorunlara yanıt verememesi ve ülkede seçim bölgelerinin yeniden çizilmesi” gibi etmenler de rol oynamıştır (Olsen ve Hough, 2007; Elo, 2008).

Elde edilen başarısız sonuç, partide derinlemesine biçimde tartışılmıştır. Yapılan tartışmalarda özellikle birleşme süreci jenerasyonunun ikna edilmesi hususu üzerinde durulmuş ve sorunun daha fazla ideolojik yumuşamayla aşılacağı vurgulanmıştır. Ardından parti içerisinde gelenekselci kanat, reformist kanada karşı büyük bir yenilgi olarak partideki etkinliğini kaybetmiştir. Klık savaşının sona ermesiyle parti programı da reformistlerin taleplerine uygun biçimde revize edilmiştir. Aynı dönemde hükümete katılım meselesi de gündeme gelmiş ve toplumsal tabanın genişletilmesi maksadıyla Mecklenburg-Hither Pomerania ve Berlin gibi eyaletlerde hükümetlerde yer alınması kararlaştırılmıştır (Liebich, 2010: 123). Bununla birlikte PDS'nin evriminde etkili husus, federal hükümetin politika uygulamalarının sosyal sonuçları olmuştur.

3.2. Kızıl-Yeşil Koalisyonun Politik İntiharı: Ajanda 2010 ve Hartz Reformları

Kızıl-Yeşil hükümetin ikinci dönemine çözülemeyen ekonomik sorunlar damgasını vurmuştur. 2000'lerin başından itibaren işsizlik yeniden yükselişe geçmiş ve ekonomik güven sarsılmıştır. Sorunların gölgesinde sosyal demokratlar gözden düşmüş ve parti sisteminde Hristiyan demokratlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Değişen siyasal dengelere karşılık hükümet kanadı, “Alman solunun genel zayıflığından” da cesaret alarak (Picot, 2009: 172-173) büyüyen sorunların sorumlusu olarak “işten kovulmaları zorlaştıran Alman emek piyasası sistemini ve işten ayrılma ya da kısmi zamanlı çalışma yerine erken emekliliği öngören refah rejimini” görmüş (Kitschelt ve Streeck, 2003) ve kapsamlı reformları gündemine almıştır.

SPD-Yeşiller hükümetinin ikinci dönemine kaynaklık eden (neoliberal) programın adı ‘Ajanda 2010’dur. Özü itibarıyla Ajanda 2010, “radikal biçimde değişen uluslararası ekonomik koşullar bağlamında sosyal güvenlik sisteminin reforme edilmesine” yoğunlaşmaktadır (Bailey, 2009: 603-604). Almanya'nın sosyal piyasa ekonomisinin geleneksel yorumundan tamamen ayrılan ve onu daha liberal ve piyasa merkezli bir anlayış üzerinden yeniden organize etmeyi amaçlayan reform programı, “geleneksel korporatist müzakere yöntemlerinin mevcut sorunları aşmada yetersiz kaldığı söyleminden hareket etmesi itibarıyla tek taraflıdır” (Bruff, 2008: 276).

Uygulanma biçimi itibarıyla devlet-toplum ilişkisini de zayıflatan program, yanıt bekleyen sorunlara radikal çözümler önermiştir (Bruff, 2008: 273-274). Sosyal yardımların azaltılması, emek piyasasının deregüle edilmesi ve

emeklilik ve sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması yoluyla Alman refah devletinin modernizasyonu gibi politikalar, bu anlamda ön plana çıkmıştır. Savaş sonrası dönemin sosyal kazanımlarını önemli oranda törpüleyen düzenlemelerin en çok tepki çekenini ise ‘Hartz reformları’ olmuştur.

Hartz reformları, Başbakan Gerhard Schröder tarafından eski meslektaşı Volkswagen Başkanı Peter Hartz’ın Almanya’nın emek piyasası ve refah sisteminde değişiklikler yapılabilmesi için akademisyenler, işverenler, sendikacılar ve siyasetçilerden müteşekkil bir komisyona Başkan sıfatıyla davet edilmesiyle oluşmuştur (Bowyer ve Vail, 2011: 700). Komisyonun temel misyonu, Federal İş Kurumu’nun “yeni kamu yönetimi prensiplerine uygun olarak emek piyasasında modern hizmet alımı için modernizasyonun uzlaşılı yoluyla sağlanması” olarak belirlenmiştir (Knuth, 2009). Ne var ki Komisyon, kısa bir süre sonra kuruluş amacından uzaklaşmış ve işsizlikle mücadele meselesine odaklanmıştır. Eş zamanlı olarak bu konuda reform programını meşrulaştıracak mahiyette siyaset yapıcılar tarafından uzun dönemli işsizlerin çalışmak istemediğine ve işsizlik yardımlarının kötüye kullanıldığına ilişkin bir kamusal algı da yaratılmıştır (Picot, 2009: 68). Komisyonun uygulanmasını önerdiği şema, Ocak 2003’ten Ocak 2005’e dek gerçekleştirilen 4 yasal adımla tamamlanmıştır (Knuth, 2009: 1050).

Yasal düzenlemelerin en tepki çeken bölümü, işsizlik yardımları sisteminin reformunu öngören ‘Hartz IV reformları’ olmuştur. Hartz IV yasası, devlet desteği alan vatandaşların tam işsizlik yardımı süresinin ve destek miktarının azaltılması yoluyla kötü işleri kabul etmelerini amaçlamaktadır. Buna ek olarak, “yardım almadan önce kişisel gelirin tamamen kurutulması” istenmiş ve böylece “işsizler ve işsizlik aşığılanmıştır” (Soly, 2008: 8). Sonuç olarak söz konusu düzenlemelerle geçmişte evrensel nitelik taşıyan haklar koşullu hale getirilmiş, geçmişte olduğu gibi emek piyasasına dâhil olmadan görece rahat biçimde yaşamının koşulları ortadan kaldırılmış ve vatandaşların emek piyasasına daha aktif biçimde katılımı zorlanmıştır.

Hartz reformlarının sosyal açıdan geriletici sonuçlarından bir diğeri ise ‘mini-işlerin’ (mini-jobs) normalleştirilmesidir. Süreç içerisinde ülkede “milyonlarca insanın çalıştığı, yeniden dağıtımı sermaye lehine yeniden düzenleyen, istikrarlı istihdam ilişkisi yaratmayan, düşük ücreti teşvik eden, 1 Euro’luk işlerin yaratılması nedeniyle çalışanları bir anlamda köle emeği statüsüne indirgeyen ve çalışanlara ödenen ücretin işverenin sosyal sigorta hesabından düşüldüğü” mini-işler ya da marjinal kısmi zamanlı istihdam, hızlı emek piyasasının başlıca sütunu haline gelmiştir (Dingelday, 2007: 832; Soly, 2008). Alman emek piyasasının cinsiyetçi kökenlerini doğrular nitelikte bu işlerde çalışanların çoğunluğunu ise kadınlar oluşturmuş ve kızıl-yeşil hükümetin son bulmasına dek kadınların tam istihdam oranları düşmüştür (Knuth, 2012: 8-9).

Tüm bu gelişmeler ekseninde Alman kapitalizmi, sosyal içeriğinden soyutlanmış ve yıllardır ulusal gurur kaynağı olarak nitelenen “Modell Deutschland”, Anglo-Sakson modeli ekseninde dönüştürülmüştür (Bruff, 2008: 273-276). Bu, aynı zamanda ülkede uzun süredir yerleşmiş olan “Bismarckçı muhafazakâr sosyal eşitlik ve sosyal sigorta anlayışının da rafa kaldırıldığı” anlamına gelmektedir (Sassoon, 2000: 24). Buna karşılık geçmişten radikal kopuşu temsil eden yeni model ise “işyerinde sosyal barış, bütçe konsolidasyonu ve emek birim maliyetlerinin azaltılması suretiyle rekabetçiliğin artırılması” (Dyson, 2011: 135-136) gibi modernizasyon süreçlerine uygun prensipler üzerine kurulmuştur.

3.3. Reformların Siyasi Maliyeti

3.3.1. Kızıl-Yeşil Koalisyonun Düşüşü

Genel olarak SPD'nin reform ajandası, yalnızca dışlanmış ve ötekileştirilmiş sınıfları/tabakaları değil, aynı zamanda toplumun çoğunluğunu doğrudan ilgilendiren kararlar içermesi nedeniyle siyasi ayarları doğrudan etkilemiştir. Bu süreçte büyük çoğunluğu kişisel yıkım ve sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalan geleneksel sosyal demokrat seçmenler ile reformları “refah devletinin kaldırılması girişimi” olarak tanımlayan sendikalar, SPD'den kopmuştur (Nachtwey ve Spier, 2007). Ocak-Haziran 2003 tarihleri arasında 23 bin üye partiyi terk etmiş, Lafontaine'in de dahil olduğu birçok isim ise neoliberal dönüşüme tepki göstererek diğer sol (özellikle PDS'yle) yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır (Brie, 2010: 29). Yine muhalifler, reform ajandasının terk edilmesi için Haziran 2003'te SPD'yi olağanüstü kurultaya götürmüş; ancak Schröder'in yapılan seçimleri yeniden kazanmasıyla “yeni sosyal demokrasiye geçiş” tamamlanmıştır (Bailey, 2009: 603-604).

Buna karşılık başta memnuniyetsiz seçmenler, sendikalar, çeşitli sol gruplar ve işsizlik örgütleri olmak üzere, reform karşıtları yüz binlerce vatandaşı mobilize ederek sokaklara dökmüştür. Yine Doğu eyaletlerinde gençlerin öncülük ettiği ve “biz halkız” sloganının öncülüğünde yapılan “Pazartesi protestoları”, toplumsal protestoların önemli bir dışavurumu olmuştur (Soly, 2008: 11).

Ana akım partiler, yeni sosyal demokrasiye karşı refah devleti savunusunu ön plana çıkarmak yerine, refah kesintilerinin nasıl daha iyi idare edileceği sorusuna odaklanarak memnuniyetsiz toplumsal sınıflar/tabakaları siyasi açıdan temsilcisz bırakmıştır. “Ulusların zenginliği - halkların sefaleti” düzenine karşı toplumsal bilinçlenme artmıştır (Soly, 2008: 25). Bu süreçte kitlelerde yeniden bölüşüm, gelir adaletsizliklerinin giderilmesi, daha fazla sosyal koruma ve yoksullukla mücadele gibi talepler güç kazanmıştır. Böylece SPD'nin gerileme dönemi başlamış ve özellikle işçi sınıfının desteğini almakta zorlanan sosyal

demokratlar, eyalet seçimlerinde peşi sıra yenilgiler almıştır (Debus, 2008: 202-203). Reform ajandasını halka anlatamayan SPD, 13 Haziran 2004 tarihinde yapılan AP seçimlerinde yalnızca yüzde 21.5 oy almıştır. Parti, Kuzey Ren-Vestfalya seçimlerinden de yenilgiyle ayrılarak federal seçimler öncesinde psikolojik açıdan çökmüştür (Liebich, 2010: 124).

Diğer taraftan koalisyonlar sırasında refah devleti kazanımlarına ve yeniden dağıtımına karşı mücadele noktasında SPD’yle oldukça uyumlu bir profil çizen Yeşiller ise “savunma ve dış politika konularında net bir pasifist bir ajandaya sahip olmasına rağmen Alman askerlerinin uluslararası barış misyonlarında görev almasını destekleyerek ve askeri müdahaleleri insan hakları müdahaleciliğiyle meşrulaştırarak” (Debus, 2009: 283; Poguntke, 2007: 344) değerleriyle çelişmiştir. Geleneksel ajandasına aykırı politikalara imza atan Yeşiller, tutarsızlığının bedelini toplumsal etkisini yitirerek (Lees, 2006: 372) ve seçimlerde yenilgiler alarak ödemiştir.

PDS-WASG birleşmesine dek SPD’nin “işsizler, işçiler ve emekliler gibi destekçileri”, Hristiyan demokratlarda göçebe haline gelirken (Soly, 2008: 16); sosyal demokrat değerlerin erozyona uğratıldığı bir bağlamda alternatif sol ise sosyal adalet teması üzerinden kendisini adeta yeniden kurmuştur. Sol entelektüeller ve düşünce kuruluşlarının siyasal tartışmaları yönlendirdiği ve Lafontaine gibi isimlerin kitaplarının en çok satanlar listesinde yer aldığı 2000’lerin ortalarında Alman solu, çeşitli sol grupların katılımıyla birçok toplantı ve konferans gerçekleştirmiş ve yapılan görüşmeler neticesinde SPD’nin solunda yeni bir siyasal oluşuma gidilmesi kararlaştırılmıştır. SPD’ye en büyük darbeyi, işte bu hamle vurmuştur.

3.3.2. Sosyal Adaletin Partisi: WASG

Bu koşullar altında ‘Emek ve Sosyal Adalet – Seçim Alternatifi’ (WASG), 22 Ocak 2005 tarihinde başta eski SPD’liler olmak üzere küçük sol gruplar, küskün Yeşil seçmenler ve sendikacıların desteğiyle kurulmuştur. Kendisini “heterojen kolektif hareket” olarak tanımlayan WASG’ın içerisinde yer alan çeşitli sol yapıları bir araya getiren ortak payda ise SPD-Yeşiller hükümetinin 2002’den itibaren uygulamaya koyduğu Ajanda 2010 ve Hartz reformlarına karşı muhalefet edilmesi olmuştur (Hough, 2010: 142).

SPD’nin açık biçimde sağa kaydığı bir süreçte ortaya çıkan ve refah devleti ve dayanışmacı toplum vurguları itibarıyla sosyal adalet temasını ön plana çıkaran WASG’ı “modern sol protesto hareketi” olarak tanımlamak mümkündür (Bruff, 2008: 283). Bu minvalde Ajanda 2010 sürecinde SPD’den ayrılan birçok ismin partinin kuruluşunda yer alması, özellikle dikkat çekicidir. Bu isimlerin başında ise eski SPD lideri Oskar Lafontaine yer almaktadır. Ana hatlarıyla “sosyal demokratların solunun birliği” fikrine vurgu yapan Lafontaine, özellikle

PDS lideri Gregor Gysi ve PDS örgütleriyle yakın ilişkiler kurarak Alman solunun farklı unsurlarının yeniden bir araya gelmesinde kritik rol oynamıştır (Hough, 2010: 143). Eski sosyal demokrat lider, karizmatik bir figür olarak partinin kamuoyunca tanınmasına da katkılar sunmuş; bununla birlikte başlangıçta özellikle SPD'den kopan sendikalarda karşılık bulan WASG, sandıkta istediği çıkışı yakalayamamıştır. Bu bağlamda Mayıs 2005'te yapılan North-Rhine Westphalia seçimlerinde parti, yalnızca yüzde 2.2 oy alarak beklentilerinin oldukça altında kalmıştır.

3.3.3. Sol İttifakın Başarısı ve Die Linke'nin Doğuşu

Böylece 2000'lerin ortalarında Alman solu, bir yandan Batı eyaletlerinde varlık gösteremeyen PDS, öte yandan ise Doğu eyaletlerinde varlık gösteremeyen WASG arasında sıkışıp kalmıştır. Üstelik iki partinin de seçim sonuçları ve örgütsel yapı açısından zayıf oldukları bölgelerde kısa vadede güçlenmesi, verili koşullar altında pek de mümkün görünmemekteydi. Bu durumda yaklaşan federal seçimlerin solun hezimetıyla sonuçlanması ihtimali artmıştır. Ancak seçimlere kısa bir süre kala solda yaşanan kıpırdanma neticesinde PDS-WASG ittifakının gündeme gelmesi, rüzgârın yönünü değiştirerek solun genel tıkanıklığının aşılmasına yardımcı olmuştur.

SPD'nin solunun yakınlaşmasında en etkili husus, parti liderliklerinin olumlu tavrı olmuştur. WASG kanadında Lafontaine ve PDS kanadında Gregor Gysi, yaptıkları açıklamalarda SPD'nin solunda yeni bir alternatifin inşa edilmesi gerektiği düşüncesini dile getirmiştir (Coffé ve Plassa, 2010). Ayrıca liderler, diğer parti yöneticilerini de birleşme olanaklarının değerlendirilmesi noktasında ikna etmeyi başararak sürecin altyapısını oluşturmuştur. Olumlu havaya rağmen birleşmenin nasıl bir içerikle ve hangi yöntemle gerçekleştirileceği sorusu ise belirsizliğini korumuştur. North Rhine Westphalia seçimlerinde Alman solunun elde ettiği başarısız sonucun ardından Schröder'in gerek parti içerisindeki sol muhalefeti ezmek, gerekse de WASG'ın önemli bir güç olarak ortaya çıkmasını engellemek için federal seçimleri öne çekme alma kararı alması ise ittifakın geleceğine yön vermiştir (Lees, 2006: 361).

Erken seçim kararı, iki parti seçkinlerini yüzde 5'lik federal barajı aşabilmek için daha hızlı biçimde hareket etmeye itmiş, ancak tüm çabalara rağmen resmi birleşme kararı, federal seçimler öncesine yetişmemiştir. Bu durumda zaten yaşanacağı kesin olan seçim yenilgisinden kaçınmak için parti seçkinleri kritik kararlara imza atarak WASG adaylarının PDS listesinde seçimlere girmesi, ortak listenin 'Die Linkspartei.PDS' adıyla seçimlerde yer alması ve partilerin birbirlerine karşı yarışmaması ilkelerini kabul etmiştir.

Die Linkspartei.PDS, kampanya döneminde sosyal adalet temasını ön plana çıkarmış (Hough, 2010: 139) ve 18 Eylül 2005 tarihinde gerçekleşen

federal seçimlerde yüzde 8.7 oyla 54 temsilci kazanarak ülkenin dördüncü büyük partisi olmuştur. Böylece “düşük büyüme, reformların arzu edilen teknik başarıyı sağlayamaması, demokratik yapının bozulması, sabit ücret politikaları, artan ekonomik eşitsizlikler, refah devletinin erozyona uğratılması ve yoksulluk sorunu” bağlamında solda yeni bir siyasal güç ortaya çıkmıştır (Knuth ve Larsen, 2010; Dyson, 2008; Knuth, 2009: 1066).

Her ne kadar sol ittifak, ağırlıklı olarak Doğu eyaletlerinden gelen oylarla başarı kaydetse de, medyadaki Lafontaine ve sol karşıtlığına rağmen elde edilen bu sonuç, PDS-WASG birleşmesinin “SPD’nin sağa dönüşünden kaynaklanan sosyal protestoyu oya çevirebildiğini” kanıtlamıştır (Elo, 2008: 56). Yapılan saha araştırmalarına göre bu süreçte Die Linkspartei.PDS’ye oy verenlerin yaklaşık yüzde 25’i (yaklaşık 1.3 milyon kişi) eski SPD seçmenidir (Coffé ve Plassa, 2010). Yine Yeşil seçmenlerin bir bölümü ile işçi sınıfı ve işsizler de sola destek vermiştir (Hudson, 2012: 92). Solun dinamizmine karşılık akım partilerdeki gerileme ise dikkat çekicidir. CDU’nun yüzde 27.8, CSU’nun ise yüzde 7.4 oy aldığı seçimlerde Hristiyan demokratlar tarihinin en kötü üçüncü seçim sonucuna imza atarken (Liebich, 2010: 124), SPD’nin oyları da yüzde 34.2’ye gerilemiştir. Hükümet ortağı Yeşiller’in oy oranı yüzde 8.1’e düşerken, FDP ise yüzde 9.8 oy almıştır.

Seçimlerin ardından SPD liderliği, yenilgiden solu sorumlu tutarak oy oranı yüzde 51’i bulan sol koalisyona yeşil ışık yakmamıştır. Schröder’in Lafontaine’e yönelik antipatisi, bu yönelimde belirleyici olurken; sola kapıları kapatan sosyal demokratlar, Almanya’nın ilk kadın Başbakanı olan Angela Merkel liderliğinde CDU/CSU ile büyük koalisyonu kurmuştur.

Eskisi gibi yönetmenin zorlaştığı kriz koşullarında gündeme gelen büyük koalisyon olgusu, Alman parti sisteminin son yıllardaki dönüşümünü kanıtlamaktadır (Dyson, 2008: 162). Özü itibarıyla solun ve sağın merkez aktörlerinin güç kaybetmesi –örneğin CDU/CSU ve SPD’nin oy oranı toplamı 1994’te yüzde 77.8 iken, 2005’te bu oran yüzde 70’in altına gerilemiştir- bu yönelimde belirleyici olurken; değişen siyasi dengeler sonucunda ülkede savaş sonrası dönemde hâkim olan ideolojik blok içi koalisyon oluşturma mantığı da terk edilmiştir (Elo, 2008: 51). Sonuç olarak kızıl-yeşil hükümetinden geriye ancak büyük koalisyon yoluyla oluşan bir iktidar, kaygılı kitleler ve güçlü bir sol ittifak kalmıştır (Knuth, 2009: 1048-1049). Aynı zamanda seçimler, sosyal konularda patika değiştirmenin mümkün, ancak siyasal açıdan maliyetli olduğunu bir kez daha göstermiştir.

İdeolojik ve pragmatik dönüşü nedeniyle 2002-2005 yılları arasında 4 milyon seçmenini kaybeden SPD, sonraki yıllarda da güçlü refah devleti talebinde bulunan işçi sınıfının desteğinden mahrum kalmıştır (Bowyer ve Vail, 2011: 700). Bu süreçte işçi sınıfının partizan bağları gerilemiş (Arzheimer, 2006:

805), halkın 3'te 2'sinin Ajanda 2010'a karşı olduğu bir ortamda son çekirdek işçi sınıfı kadrosu da partiyi terk etmiştir (Doerschler, 2015: 382). Memnuniyetsiz işçiler ise ya Schröder'in radikal reformlarından kaçınan CDU/CSU'ya yönelmiş ya da sandığa gitmemeye başlamıştır. Öte yandan reform programı açık biçimde yenilgiye uğrayan Schröder, 2008 kışında partiden sessizce ayrılmıştır. Kötüleşen durum karşısında yeni liderlik, gönülsüz ve geçici olarak işçi hakları, adalet ve sosyal eşitlik taleplerini dile getirmiş; ancak partideki kan kaybı sürmüştür. Bu süreçte SPD'nin yeni programla kimliğini netleştirme çabası da olumsuz sonuçlanmıştır.

Görüldüğü üzere SPD'nin gerek yeniden birleşmenin yol açtığı sorunlara gerekse de neoliberal çağda yükselen toplumsal taleplere yanıt vermeyi bırakması, Almanya'da savaş sonrası dönemde ilk kez güçlü bir alternatif sol partinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. SPD'nin sağa kaydığı bir ortamda "dışlanma, güvencesizleştirme ve prekarya istihdam" gibi sosyal meseleleri politize eden WASG-PDS ikilisi (Nachtwey ve Spier, 2007: 124), parti sisteminde bu ihtiyaca kısmen yanıt vermeyi başarmıştır. Ardından sol dinamik, ülkede siyasal söylemi "asgari ücret, alt sınıflar ve sosyal adalet konularında da sola kaydırarak ana akım partileri sosyal demokratlaşmaya zorlamıştır" (Soly, 2008: 17-18). Tüm bu gelişmeler, Batı ve Doğu Alman solunun yeni kurulması planlanan bir sol çatı partisi altında birleşme çabalarını hızlandırmış ve üst düzey parti yetkililerinin temaları, komisyon çalışmaları ve delegelerin onayının ardından 'Die Linke' (Sol Parti), 16 Haziran 2007 tarihinde gerçekleştirilen Berlin Kongresi'nde kurulmuştur.³ Die Linke'nin kuruluşuyla birlikte PDS deneyimi de sona ermiştir.

Sonuç

Çalışmada, Almanya'nın yeniden birleşmesi sonrası değişen sol içi siyasi dengeler, yapısal politik ekonomik koşullar, toplumsal hareketlilik ve protesto dinamikleri ile politik kurumsal koşullar açısından ele alınmıştır. Bu çalışmada, literatürde yanıtı çoğu kez ıskalanan bir soruya yanıt aranmıştır. Araştırmaya göre kemer sıkma çağı öncesinde solda meydana gelen yeniden gruplaşma eğilimi, ağırlıklı olarak yeniden birleşmenin temel dinamiklerinden ve radikal biçimde değişen koşullara uyum sağlayabilmek için partilerin ideolojik pozisyonlarını revize etmelerinden kaynaklanmıştır. Bu minvalde post-komünist dönemde PDS, Alman birleşmesinin eşitsiz doğasını politize ederek hayatta kalmayı başarmış; SPD'nin Neue Mitte yaklaşımını benimseyerek sosyal adalet talebine yabancılaşmasının ardından ise sol ittifakın kurulmasına öncülük ederek yükselişe geçmiştir. Böylece Alman radikal solu, 2007-2008 finansallaşmış

3 Birleşmenin içsel gerginliklerini kaleme alan bir çalışma için bkz.: Çakır, 2009.

kapitalist krizin patlak vermesinin öncesinde memnuniyetsiz sosyal demokrat seçmenlerin desteğini alarak popülist milliyetçi sağın ivme kazanmasını da bir süreliğine de olsa durdurmuştur.

İlk hususla bağlantılı olarak, Doğu ve Batı Almanya'nın birbirlerinden oldukça farklı politik ekonomilere, yasal-kurumsal koşullara ve politik kültürlere sahip olmasına rağmen yeniden birleşmenin yalnızca ilkinin ikincisine entegre olması biçiminde gerçekleşmesi, Doğu eyaletlerinde ciddi ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır. Siyasi açıdan ise ana akım aktörlerin Doğu sorununa yönelik genel duyarsızlığı, var oluşunu meşrulaştırmak için Doğulu kimliği yaslanmak durumunda olan PDS'nin popülist sol söyleminin bölge halkı tarafından desteklenmesini kolaylaştırmıştır.

İkinci husus bağlamında ise özellikle 1990'ların sonlarından itibaren SPD'nin geleneksel sosyal demokraside neoliberal dönüşüm öngören Neue Mitte yaklaşımını benimsemesi, partinin gerek Doğu'daki kronik sorunlardan muzdarip seçmenlerin gerekse de neoliberal emek piyasası ve refah devleti dönüşümünden olumsuz etkilenen işçi sınıfı ile orta sınıfın desteğini kaybetmesi sonucunu doğurmuştur. Aynı dönemde rakip partilerin de benzer bir ideolojik evrim geçirmesi nedeniyle bu süreçten mağdur olan vatandaşların her zamankinden daha güçlü biçimde dile getirdiği sosyal adalet talebi, ana akım aktörler nezdinde temsilcisz kalmıştır. Buna karşılık PDS ve sonrasında WASG'ın da dâhil olduğu sol ittifak ise geleneksel sosyal demokrat programı hatırlayan bir içerikle vatandaşların sosyal adalet talebine yanıt vererek bu boşluğu kısmen doldurmayı başarmıştır.

Bu koşullar altında Alman radikal solu, 2005 federal seçimlerinden itibaren atılım dönemine girmiş; ancak ülkede gerek 2007-2008 krizinin olumsuz etkilerinin kısa sürede kontrol altına alınması gerekse de popülist sağ AfD'nin yükselişi nedeniyle söz konusu dinamizm, 2013 federal seçimlerinden itibaren durma noktasına gelmiştir. Yine de SSCB sonrası dönemde PDS'nin ulusal parti sistemi üzerindeki rolünün artması, Batı Avrupa'da komünist kökenlere sahip bir radikal aktör için her açıdan oldukça istisnai bir durumdur.

Diğer yandan Die Linke, her ne kadar hâlihazırda daha çok Doğu eyaletlerinde etkili olsa da, istikrarlı bir sol aktör olarak parti sisteminin daha fazla sağa kaymasının engellenmesi ve AfD'yle mücadele noktasında kritik roller üstlenmeyi sürdürmektedir. Bununla birlikte partinin geleceğini daha çok SPD'nin girdiği siyasi darboğazdan ne zaman çıkacağı sorusu belirleyecektir. İdeolojik ve programatik duruşunda derin tutarsızlıklara rastlanan sosyal demokratların ilerleyen seçimlerde daha fazla oy kaybetmesi olasıdır; ancak bu kez radikal solun karşısında kamusal söylemi yönlendiren AfD ile özellikle gençler üzerinde etkili olan Yeşiller gibi iki önemli rakibin yer alacağı ayrıca not edilmelidir.

Kaynakça

- Arslantaş, Şenol ve Düzgün Arslantaş (2019), "Küçük Hayaller, Büyük Başarısızlıklar: Syriza'nın Yükselişi ve Düşüşü", *Amme İdaresi Dergisi*, 52 (4): 91-116.
- Arslantaş, Şenol ve Düzgün Arslantaş (2020a), "Fransa'da Değişen Siyasal Paradigma Çerçevesinde Radikal Solun Yükselişi", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8 (1): 1-26.
- Arslantaş, Şenol ve Düzgün Arslantaş (2020b), "Almanya'da Popülist Alternatif: Die Linke Örneği", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38 (3): 415-439.
- Arzheimer, Kai (2006), "‘Dead Men Walking?’ Party Identification in Germany, 1977-2002", *Electoral Studies*, 25: 791-807.
- Bailey, David (2009), "The Transition to ‘New’ Social Democracy: The Role of Capitalism, Representation and (Hampered) Contestation", *The British Journal of Politics and International Relations*, 11: 593-612.
- Bowyer, Benjamin T. ve Mark I. Vail (2011), "Economic Insecurity, the Social Market Economy, and Support for the German Left", *West European Politics*, 34 (4): 683-705.
- Brie, Michael (2010), "Is Socialist Politics Possible from a Position in Government? Five Objections by Rosa Luxemburg and Five Offers for a Discussion," Daiber, Birgit (Der.), *The Left in Government: Latin America and Europe Compared* (Brussels: Rosa Luxemburg Foundation): 21-34.
- Bruff, Ian (2008), "Germany's Shift from the Alliance for Jobs to Agenda 2010: The Role of Transnationalizing German Capital," *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 16 (3): 273-289.
- Busch, Andreas ve Philip Manow (2001), "The SPD and the Neue Mitte in Germany", White, Stuart (Der.), *New Labour: The Progressive Future?* (Londra: Palgrave Macmillan): 175-189.
- Callinicos, Alex (2008), "Where is the Radical Left Going?", <http://isj.org.uk/where-is-the-radical-left-going/> (13.03.2019).
- Coffé, Hilde ve Rebecca Plassa (2010), "Party Policy Position of Die Linke: A Continuation of the PDS?", *Party Politics*, 16 (6): 721-735.
- Çubukçu, Sevgi U. (2013), "Sosyal Demokrasi: Melez Bir Politik Gelenek", Örs, Birsen (Der.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları): 253-306.
- Debus, Marc (2009), "Analysing Party Politics in Germany with New Approaches for Estimating Policy Preferences of Political Actors", *German Politics*, 18 (3): 281-300.
- Decker, Frank (2008), "Germany: Right-wing Populist Failures and Left-wing Successes", Albertazzi, Daniele ve Duncan McDonnell (Der.), *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy* (New York: Palgrave Macmillan): 119-134.
- Dingelday, Irene (2007), "Between Workfare and Enablement – The Different Paths to Transformation of the Welfare State: A Comparative Analysis of Activating Labour Market Policies", *European Journal of Political Research*, 46: 823-851.
- Doerschler, Peter (2015), "Die Linke: Still an Eastern Cultural Icon?", *German Politics*, 24 (3): 377-401.
- Dyson, Kenneth (2001), "The German Model Revisited: From Schmidt to Schröder", *German Politics*, 10 (2): 135-154.
- Elo, Kimmo (2008), "The Left Party and the Long-Term Developments of the German Party System", *German Politics and Society*, 26 (3): 50-68.

- Grix, Jonathan (2000), "East German Political Attitudes: Socialist Legacies v. Situational Factors a False Antithesis", *German Politics*, 9 (2): 109-124.
- Hancock, Donald (1978), "Productivity, Welfare, and Participation in Weden and West Hemony: A Comparison of Social Democratic Reform Prospects", *Comparative Politics*, 11 (1): 4-23.
- Harlen, Christine M. (2002), "Schröder's Economic Reforms: The End of Reformstau?", *German Politics*, 11 (1): 61-80.
- Hough, Dan (2010), "From Pariah to Prospective Partner? The German Left Party's Winding Path towards Government" Olsen, Jonathan, Michael Kob ve Dan Hough (Der.), *Left Parties in National Governments* (London: Palgrave Macmillan: 138-154.
- Hough, Dan ve Michael Koß (2009), "Populism Personified or Reinvigorated Reformers? The German Left Party in 2009 and Beyond", *German Politics and Society*, 27 (2): 76-91.
- Hudson, Kate (2000), *European Communism since 1989: Towards a New European Left?* (Basingstoke: Macmillan).
- Hudson, Kate (2012), *The New European Left: A Socialism for the Twenty-First Century?* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- James, Peter (2003), "The 2002 German Federal Election - The 'Fotofinish'", *Representation*, 39 (2): 129-136.
- Jeffrey, Charlie (1999), "Party Politics and Territorial Representation in the Federal Republic of Germany", *West European Politics*, 22 (2): 130-166.
- Kitschelt, Herbert ve Wolfgang Streeck (2003), "From Stability to Stagnation: Germany at the Beginning of the Twenty-first Century", *West European Politics*, 26 (4): 1-34.
- Knuth, Matthias (2012), "On Contradictions of 'Low Wage Policies': the German Example", *KLI International Labor Brief*, 10: 24-41.
- Knuth, Matthias (2015), "A Polarized Labor Market: 2015 German Labor Market Outlook", <http://www.inspires-research.eu/userfiles/Knuth%20Germany%202015.pdf> (15.02.2019).
- Knuth, Matthias ve Flemming Larsen (2010), "Increasing Roles for Municipalities in Delivering Public Employment Services: The Cases of Germany and Denmark", *European Journal of Social Security*, 12 (3): 14-199.
- Lees, Charles (2006), "The German Party System(s) in 2005: A Return to Volkspartei Dominance", *German Politics*, 15 (4): 361-375.
- Liebich, Stefan (2010), "Changing Politics Our Way: Projects and Experiences in a Red-Red Coalition", Daiber, Birgit (Der.), *The Left in Government: Lation America and Europe Compared* (Brussels: Rosa Luxemburg Foundation): 123-132.
- March, Luke (2007), "From Vanguard of the Proletariat to Vox Populi: Left-Populism as a 'Shadow' of Contemporary Socialism", *SAIS Review of International Affairs*, 27 (1): 63-77.
- March, Luke (2009), "Contemporary Far Left Parties in Europe From Marxism to the Mainstream?", *International Policy Analysis*, 1: 1-20.
- March, Luke (2011), *Radical Left Parties in Europe* (New York: Routledge).
- March, Luke ve Cas Mudde (2005), "What's Left of the Radical Left? The European Radical Left After 1989: Decline and Mutation", *Comparative European Politics*, 3: 23-49.
- Nachtwey, Oliver ve Tim Spier (2007), "Political Opportunity Structures and the Success of the German Left Party in 2005", *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 15: (2): 123-154.

- Olsen, Jonathan ve Dan Hough (2007), "Don't Think Twice, It's Alright", *German Politics and Society*, 25 (3): 1-24.
- Oppelland, Torsten (2012), "Rituals of Commemoration - Identity and Conflict: The Case of Die Linke in Germany", *German Politics*, 21 (4): 429-443.
- Patton, David F. (1998): "Germany's Party of Democratic Socialism in Comparative Perspective", *East European Politics and Societies*, 12 (3): 500-526.
- Picot, Georg (2009) "Party Competition and Reforms of Unemployment Benefits in Germany: How a Small Change in Electoral Demand Can Make a Big Difference," *German Politics*, 18 (2): 155-179.
- Poguntke, Thomas (2007), "A Presidentializing Party State? The Federal Republic of Germany", Poguntke, Thomas ve Paul Webb (Der.), *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies* (Oxford-New York: Oxford University Press): 63-87.
- Rothacher, Albrecht (1984), "The Green Party in German Politics", *West European Politics*, 7 (3), 1984: 109-116.
- Saalfeld, Thomas (1990), "The West German Bundestag After 40 Years: The Role of Parliament in a 'Party Democracy'", *West European Politics*, 13 (3): 68-89.
- Sassoon, Donald (2010), "Socialism in the Twentieth Century: An Historical Reflection", *Journal of Political Ideologies*, 5 (1): 17-34.
- Scarrow, Susan (2004), "Embracing Dealignment, Combating Realignment: Germans Parties Respond", Mair, Peter, Wolfgang C. Müller ve Fritz Plasser (Der.), *Political Parties and Electoral Change: Party Responses to Electoral Markets* (London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage Publications): 86-110.
- Solty, Ingar (2008), "The Historic Significance of the New German Left Party", *Socialism and Democracy*, 22 (1) 1-34.
- Storm, Servaas ve C.W.M. Naastepad (2015), "Crisis and Recovery in the German Economy: The Real Lessons", *Structural Change and Economic Dynamics*, 32: 11-24.
- Wolf, Frieder O. (2015), "The Radical Left in Germany", *Socialism and Democracy*, 29 (3): 81-92.